

CERAMIKA WŁAŚCIWA

Historia Ceramiki

dr hab. inż. Agnieszka Gubernat, prof. AGH

tel. 12 617 36 96;

e-mail: gubernat@agh.edu.pl

WARUNKI ZALICZENIA - Ceramika:

1. Obecność na zajęciach,
2. Kolokwium zaliczeniowe (test) – 20 pytań,

WARUNKI ZALICZENIA

Przedmiot obieralny:

1. Obecność na zajęciach,
2. Prezentacja na wybrany temat, czas prezentacji 20-30 minut,

Ceramika – cóż to takiego ?

- ❖ otacza nas, używamy jej codziennie,
- ❖ porcelana, fajans, kamionka, szyba, szklanka, cegła itp.

Ceramika – cóż to takiego ?

- ❖ od zawsze człowiek przykładał się do jej wyrobu, doskonalił narzędzia wytwórcze,
- ❖ kształty naczyń były wyszukane, mimo iż na początku lepiono je ręcznie,
- ❖ zdobnictwo; początkowo naczynia zdobiono rylcem, później angobowano, a jeszcze później szkliwiono,
- ❖ człowiek miał potrzebę tworzenia rzeczy pięknych,
- ❖ o nadzwyczajnej roli jaką ceramika pełniła w dawnych czasach świadczą znaleziska grobowe; ceramikę zabierano w podróż do nowego życia,
- ❖ ceramika stanowi kryterium przynależności do danego okresu dziejowego, obszaru czy kultury,

Ceramika – najstarsze dzieło ludzkich rąk

Wenus Dolní Věstonice,
z małej osady pod Brnem w Czechach, **28 000 lat p.n.e.**

Ceramika – najstarsze dzieło ludzkich rąk

Pierwsze wyroby ceramiki użytkowej pojawiły się w **Azji Wschodniej** kilka tysięcy lat później. W jaskini Xianrendong w Chinach znaleziono fragmenty garnków datowane na **18 - 17 tyś. lat p.n.e..**

Ceramika – najstarsze dzieło ludzkich rąk

Neolit (X-V tyś. p.n.e.) – intensywny wzrost i rozwój produkcji ceramicznej,

Bliski Wschód (Sumerowie) – ok. 3300 rok p.n.e., wynalazek koła garncarskiego,

Starożytna Grecja – VI-V wiek p.n.e., wazy w stylu czarno- i czerwonofigurowym,

Chiny – 608 rok n.e., początek produkcji porcelany twardej,

Europa – XVI wiek n.e., początek produkcji materiałów ogniotrwałych,

Europa – XIX wiek n.e., początek rozwoju ceramiki technicznej,

Jan Kochanowski Pieśni Pieśń III

Dzbanie mój pisany,
Dzbanie polewany,
Bądź płacz, bądź żarty, bądź gorące wojny,
Bądź miłość niesiesz albo sen spokojny,
Jakokolwiek zwano
Wino, co w cię lano:
Przymkni się do nas, a daj się nachylić,
Chciałbym twym darem gości swych posilić !
I ten cię nie minie,
Choć kto mądrym słynie;
Pijali przedtym i filozofowie,
A przedsię mieli spełna rozum w głowie.
Ty zmiękczysz każdego,
Najstateczniejszego;
Ty mądrych sprawy i tajemną radę
Na świat wydawasz przez twą cichą zdradę.
Ty cieszysz nadzieją
Serca, które mdleją;
Ty ubogiemu przyprawujesz rogi
Że mu ani król, ani hetman srogi,
Trzymaj się na mocy,
Bo cię całej nocy
Z rąk nie wypuścim, aż dzień, jako trzeba,
Gwiazdy rozpędzi co do jednej z nieba !

Ceramika właściwa (klasyczna)

Ceramika właściwa:

- ✓ ceramika szlachetna,
- ✓ materiały ogniotrwałe,
- ✓ materiały budowlane.

To w przeważającej większości
wyroby wypalane.

Wyroby ceramiki właściwej dzielimy na:

(podział w zależności od barwy czerepu)

- ✓ **wyroby o czerepie jasnym**
- ✓ **wyroby o czerepie barwnym**

(podział w zależności od porowatości)

- ✓ **wyroby porowate**
- ✓ **wyroby spieczone**

Wyroby o **czerepie porowatym** otrzymuje się z masy ceramicznej wskutek ogrzania do wysokiej temperatury w celu spowodowania rozkładu minerałów ilastych i osiągnięcia początku spiekania.

Przykład: różne rodzaje fajansu.

Wyroby o **czerepie spieczonym** otrzymuje się z masy ceramicznej wskutek ogrzania do wysokiej temperatury, aż do spieczenia, tj. zagęszczenia składników masy przy udziale fazy ciekłej. Odznaczają się litym przełamem i małą porowatością.

Przykład: porcelana, niektóre gatunki kamionki .

Surowce ceramiki szlachetnej

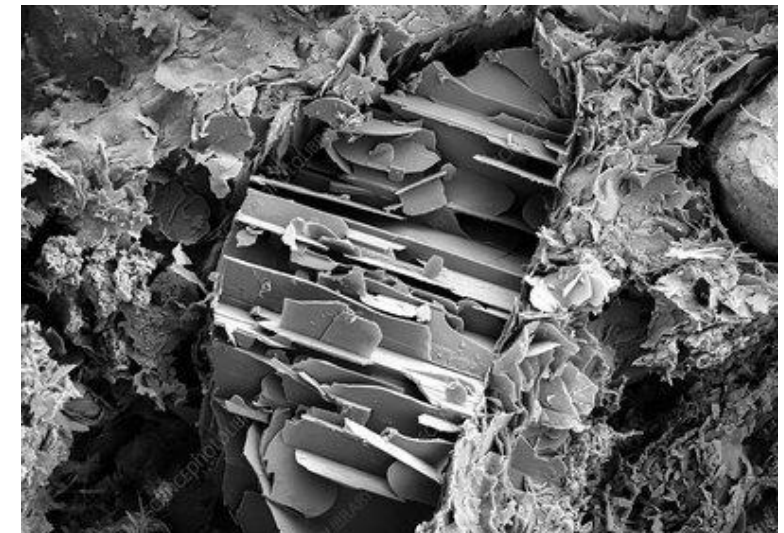
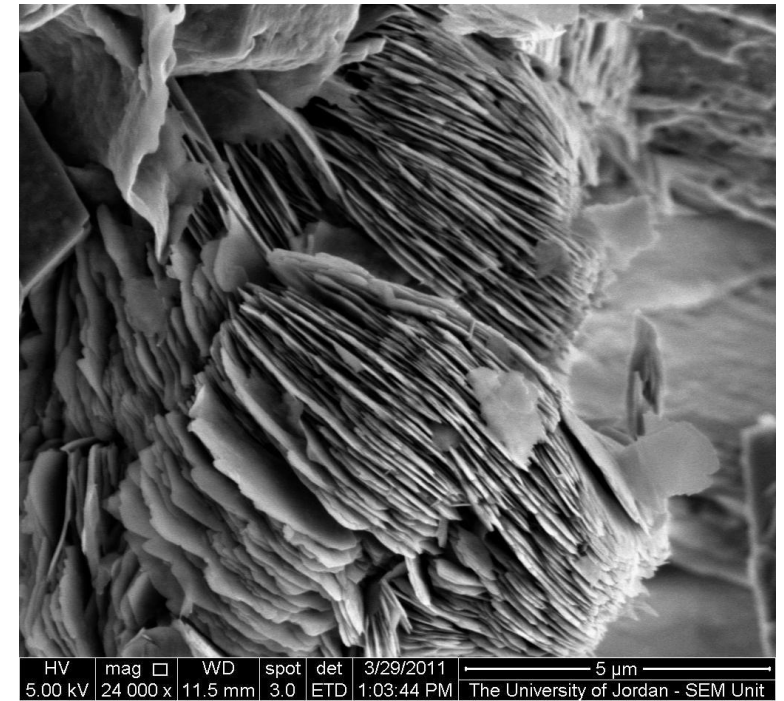
✓ **surowce plastyczne:**

kaoliny, ility (gliny)

✓ **surowce nieplastyczne:**

➤ schudzające: piasek kwarcowy, skalenie

➤ topniki: skalenie, pegmatyty.

- ✓ **plastyczne** – stanowią składnik masy łączący pozostałe surowce w sposób umożliwiający formowanie wyrobów (szkielet)
- ✓ **schudzające** – powodują zmniejszenie skurczliwości suszenia i wypalania
- ✓ **topnikowe** – powodują zagęszczenie czerepu wskutek wytworzenia fazy ciekłej, obniżają temperaturę wypalania masy

Porcelana

Ze względu na właściwości fizyczne wyróżnia się:

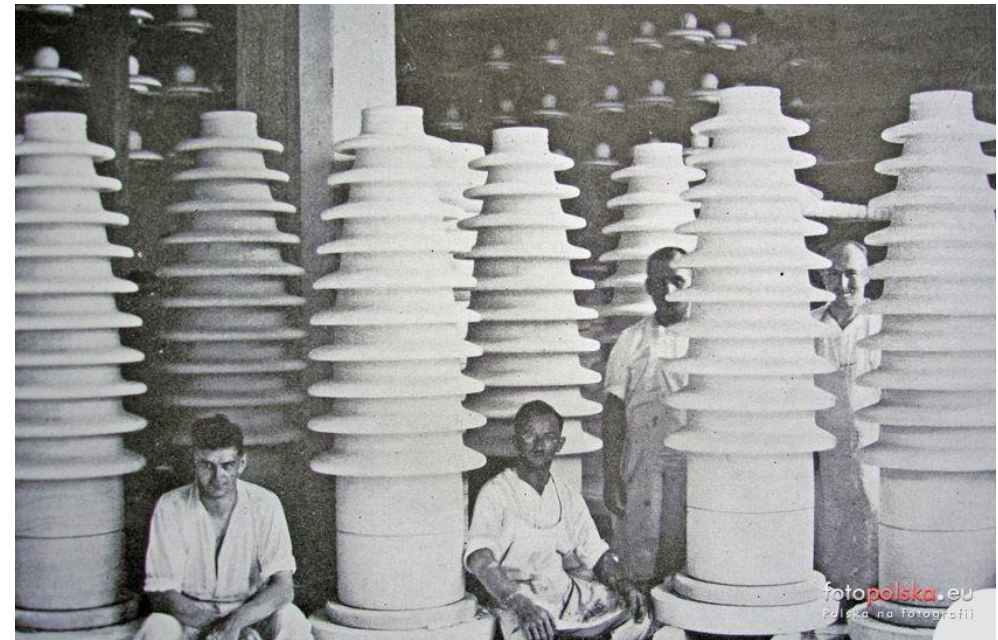
- ✓ porcelanę twardą
- ✓ porcelanę miękką

Ze względu na zastosowanie wyróżnia się:

- ✓ porcelanę stołową i artystyczną,
- ✓ porcelanę techniczną (m.in. elektrotechniczną),

Porcelana twarda

Porcelana twarda jest tworzywem ceramicznym spieczonym, nienasiąkliwym, nie przepuszczającym dla gazów, białym i przeświecającym w cienkich warstwach.

*Miśnia, 1735, Johann
Joachim Kaendler*

Zanieczyszczenia surowców do produkcji porcelany

W kaolinach

- ✓ Fe_2O_3 0,8%,
- ✓ TiO_2 0,3 - 0,5%,
- ✓ suma $\text{Fe}_2\text{O}_3 + \text{TiO}_2 = 1 - 1,2\%$,

W surowcach kwarcowych

- ✓ Fe_2O_3 poniżej 0,1%,

W skaleniach

- ✓ Fe_2O_3 0,05 - 0,2%,

Właściwości porcelany twardej

- ✓ gęstość 2,45 – 2,60 g/cm³
- ✓ **nasiąkliwość** **0,0 – 0,02 %**
- ✓ przeświecalność 20 – 25 %
- ✓ **białość** **60 – 78 %**
- ✓ twardość wg Mosha 7 – 8
- ✓ wytrzymałość mechaniczna:
  - na zginanie 40 – 140 MPa
  - na ściskanie 140 – 700 MPa

Składy mas porcelanowych

	<i>na porcelanę twardą:</i>	<i>na porcelanę miękką:</i>
substancja ilasta	40 – 65%	25 – 40%
skaleń (topnik)	20 – 30%	25 – 40%
piasek kwarcowy	20 – 30%	30 – 45%

Temperatura wypalania:

na biskwit

~980°C

~1250°C

na ostro

1350 – 1410°C

1100 – 1150°C

Inne gatunki porcelany miękkiej

✓ **Porcelana kostna (bone china)**

popiół kostny 20 – 60%,

$\text{Ca}_5(\text{PO}_4)_3\cdot\text{OH}$

kaolin do 30%,

kamień kornwalijski do 30%,

temp. wypalania: biskwit $\sim 1250^\circ\text{C}$;

na ostro $\sim 1100 - 1150^\circ\text{C}$.

✓ **Porcelana frytowa**

kaolin 30 – 50%,

piasek kwarcowy 25 – 35%,

fryta szklana 25 – 35%,

temp. wypalania: biskwit $\sim 1250^\circ\text{C}$

na ostro $\sim 1150^\circ\text{C}$.

Inne gatunki porcelany miękkiej

- ✓ *porcelana francuska (frytowa)*,
Podstawowym składnikiem jest fryta (rozmielone szkliwo), substancje ilaste dodawane są w ilościach nie przekraczających 20%. Masa jest mało plastyczna z tego powodu dodaje się kleje organiczne, poprawiające właściwości formierskie.
- ✓ *porcelana samoszkliwna (parianowa)*,
Oprócz kaolinu zawiera (25-40%), w skład masy wchodzi wyłącznie topniki (skaleń, fryta). Wytwarzane są głównie wyroby artystyczne.
- ✓ *new bone china*,
Skład porcelany jest modyfikowany różnymi składnikami: mączka kostna, mączka wapienna, bentonit, ZnO, wollastonit itp.

Inne gatunki porcelany

- ✓ *Porcelana techniczna*, modyfikowana porcelana twarda. Dodatki Al_2O_3 , ZrSiO_4 , BaO sprzyjają tworzeniu faz krystalicznych podczas studzenia spieczonych wyrobów pozwala to zwiększyć wytrzymałość mechaniczną wyrobów

- ✓ *Tworzywa porcelanopodobne*: anortytowe, celsjanowe, cyrkonowe, forsterytowe, kordierytowe, mullitowe, steatytowe .....

Porcelana sanitarna

to tworzywo nieprzeświecalne o barwie białej lub kremowej, najczęściej szkliwione, o nasiąkliwości wodnej do 0,9%.

- substancja ilasta 44 – 50%,
- skaień 28 – 30%,
- piasek kwarcowy 22 – 25%.

Wypalana jednokrotnie;

Temperatura wypalania: 1200 – 1250°C

Fajans

to tworzywo nasiąkliwe, kruche i nieprzeświecalne o barwie kremowej, jasno szarej, różowej do czerwono-brązowej.

Pokrywany szkliwem przezroczystym lub kryjącym.

Temperatura wypalania:
na biskwit 1100-1200°C
na ostro 1050-1160°C

FAJANS = MAJOLIKA

Fajans

Fajans

ilasty

wapniowy

skaleniowy (twardy)

substancja ilasta

75 – 80%

40 – 55%

40 – 55%

piasek kwarcowy

25 – 20%

25 – 40%

30 – 45%

węglan wapnia

–

15 – 20%

–

skaleń

–

–

15 – 20%

temperatura wypalania:

na biskwit

–

~1050°C

1230 – 1280°C

na ostro

1080 – 1180°C

980 – 1000°C

1140 – 1160°C

nasiąkliwość

~22%

~17 – 20%

9 – 12%

Kamionka

to tworzywo o czerepie spieczonym, o nasiąkliwości wodnej poniżej 8%, czerepie barwy białej, szarej, kremowej, czerwonej lub czarnej.

Wypalana na ogół dwukrotnie:

- na biskwit 700 – 900°C
- na ostro 1250 – 1300°C

Kamionka

- ✓ kamionka stołowa i gospodarcza,
- ✓ sprzęt laboratoryjny,
- ✓ kamionka kanalizacyjna – rury do odprowadzania ścieków miejskich i przemysłowych, zlewy w laboratoriach chemicznych,
- ✓ kamionka ługo(zasado)- i kwaso-odporna.

Masy ceramiczne

- ✓ lejne (30 – 50% wody),
- ✓ plastyczne (18 – 24% wody),
- ✓ półsuche (2 – 8% wody),
- ✓ suche (do 2% wody).

Masy te różnią się:

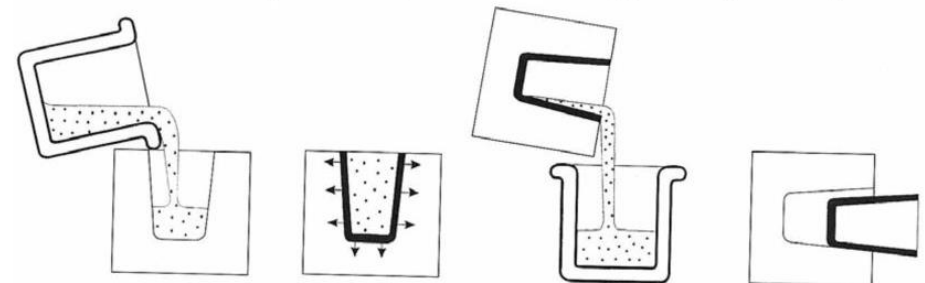
- ✓ zawartością wody,
- ✓ metodami formowania.

- ✓ odlewanie z mas lejnych w formach gipsowych (wyroby o skomplikowanych kształtach - czajniki, dzbanki, muszle klozetowe),
- ✓ odlewanie ciśnieniowe z mas lejnych (półmiski, umywalki),

Metody formowania

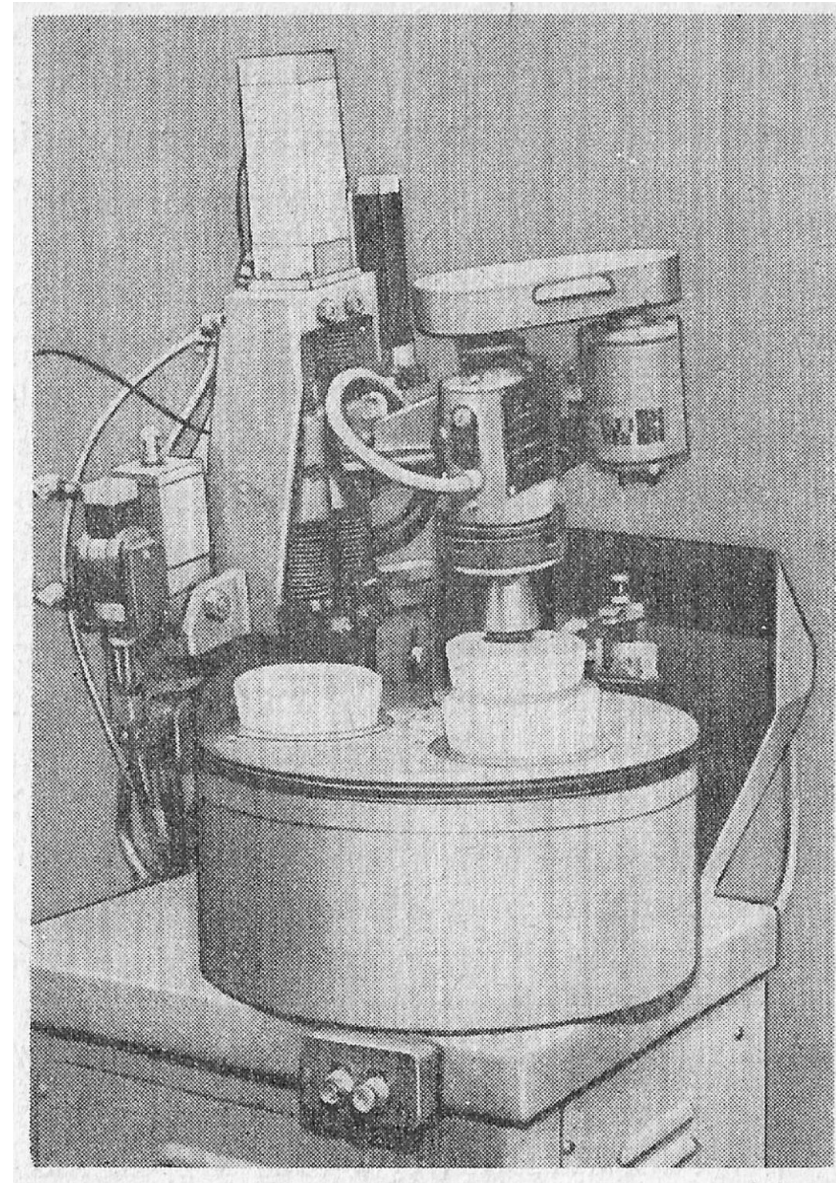
Odlewanie ciśnieniowe

odlewanie ciśnieniowe

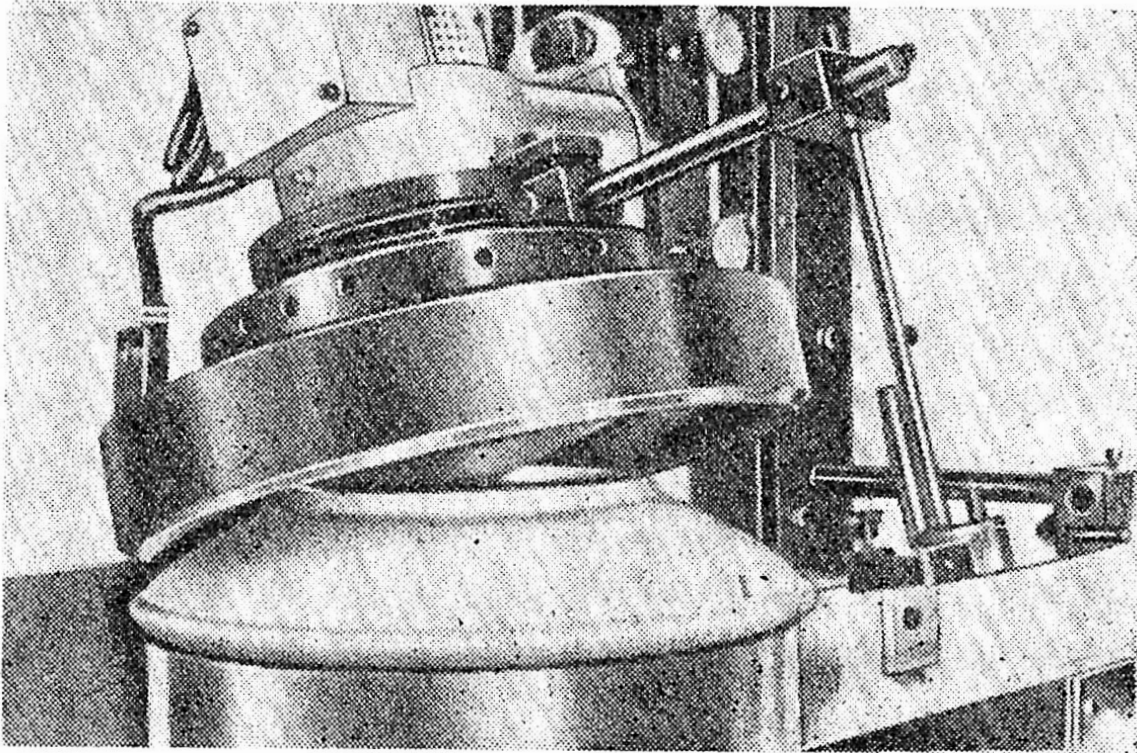
- ✓ formowanie z mas plastycznych **w formach** gipsowych (filizanki, kubki),

Metody formowania

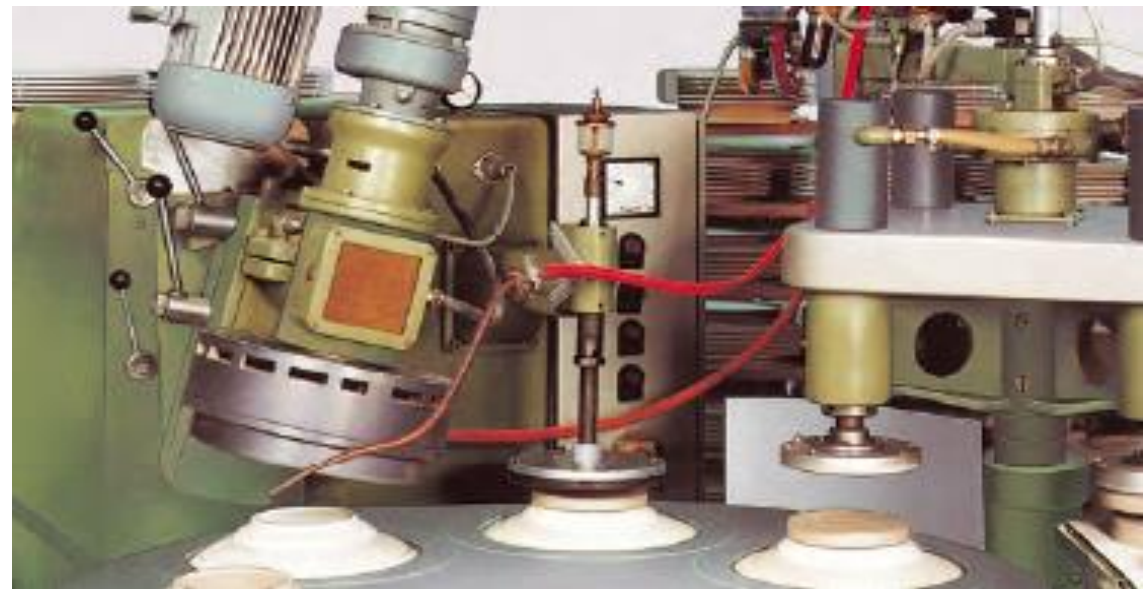

- ✓ formowanie z mas plastycznych **na formach** gipsowych (talerze, salaterki),

SKK **SHIN-EI KIKO**

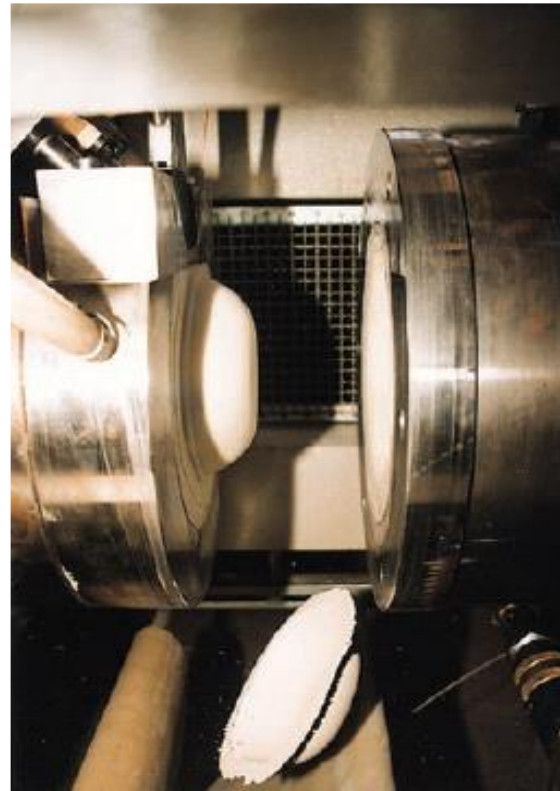
**Formowanie
talerzy na
automatach**

- ✓ formowanie z mas półsuchych na prasach (płytki),
- ✓ formowanie izostatyczne z mas suchych (talerze, salaterki).

Izostatyczne formowanie talerzy ● ● ● ●

Polega na sprasowaniu porcji zgranulowanej masy pod nieznacznie zwiększonym ciśnieniem w „formie” utworzonej przez nieruchomy stempel oraz ruchomą membranę.

Wypalanie na przykładzie porcelany twardej

Wypalanie na biskwit

Cel:

podniesienie wytrzymałości mechanicznej wyrobu,
co ułatwia jego dalszą obróbkę.

Temperatura wypalania biskwitowego:
950-1000 °C

Wypalanie w atmosferze utleniającej.

Wypalanie na przykładzie porcelany twardej

Wypalanie na „ostro”

Temperatura wypalania na ostro *porcelany twardej*:
1350-1410°C.

Atmosfera wypalania na ostro porcelany twardej:

- utleniająca do temperatury $\sim 1050^{\circ}\text{C}$
- redukcyjna w zakresie temperatury 1050- 1250 $^{\circ}\text{C}$
- utleniająca do końcowej temperatury wypalania.

Wypalanie

wyrób surowy

**wyrób wypalony
na biskwit**

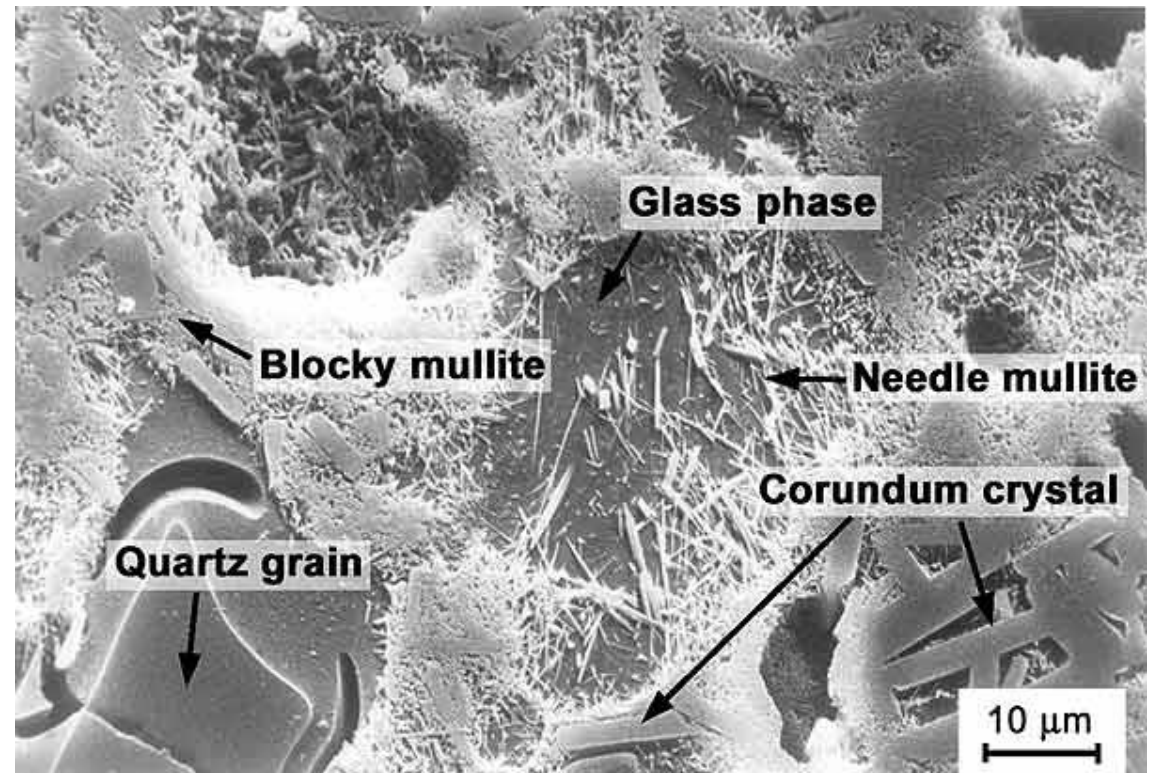
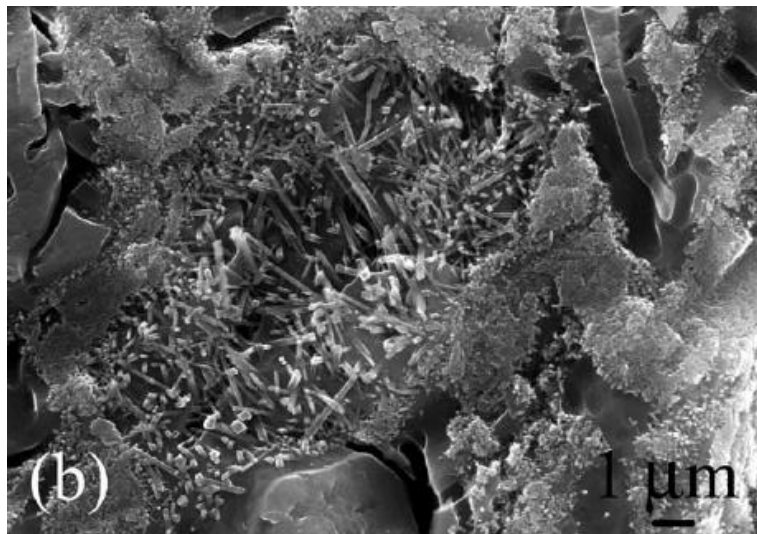
**wyrób wypalony
na ostro i
poszkliwiony**

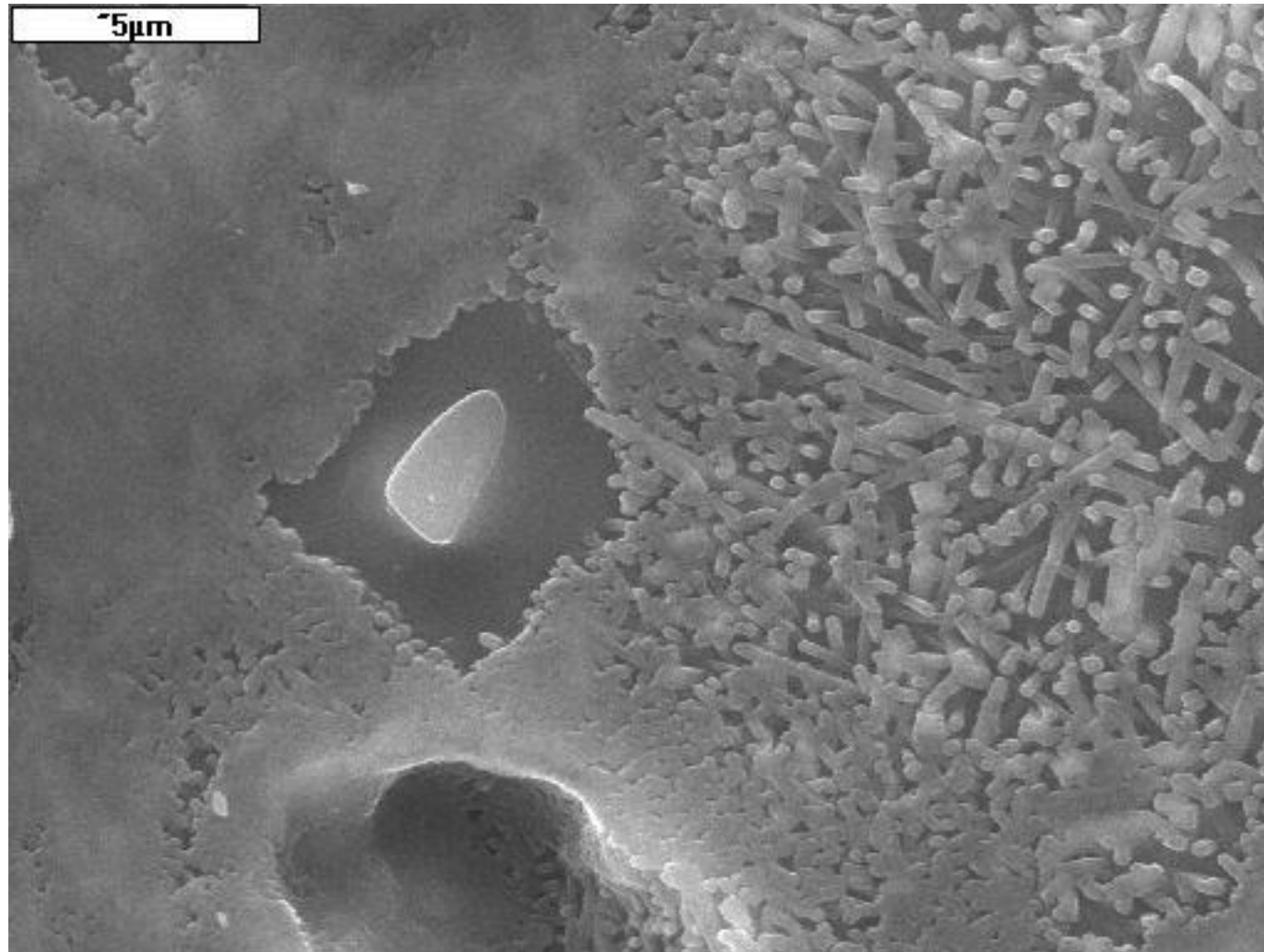
Skład fazowy porcelany twardej

- ✓ ~70% faza szklista
- ✓ ~30% fazy krystaliczne (fazy krystaliczne, to: mullit $3\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 2\text{SiO}_2$ i relikty kwarcowe)
- ✓ oraz pory zamknięte

Skład fazowy porcelany twardej

Piec tunelowy

Piec komorowy

Piec rolkowy

Obecnie w technologii ceramicznych materiałów budowlanych stosuje się dwa rodzaje obróbki termicznej:

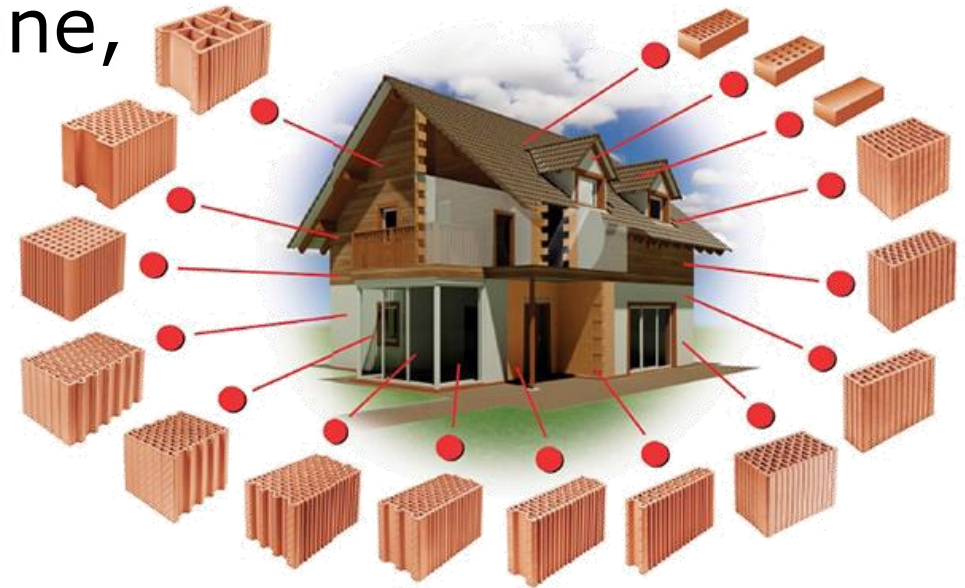
1. wypalanie, w zależności od oczekiwanych właściwości wyrobów stosuje się temperaturę z zakresu 900-1300°C,

2. autoklawizowanie, tę obróbkę termiczną stosuje się do wyrobów otrzymywanych w wyniku hydrotermalnych procesów zachodzących pomiędzy surowcami: wapnem palonym, piaskiem kwarcowym i wodą, w temperaturze 150 - 200°C.

Ceramika budowlana

wyroby wypalane

- ✓ wyroby ścienne grubościenna,
- ✓ wyroby ścienne drażnione,
- ✓ wyroby dachowe,
- ✓ pokrycia dachowe,
- ✓ rurki drenarskie.

Materiały ścienne o czerepie porowatym to np. cegły budowlane i pustaki ścienne. Materiały o czerepie spieczonym to np. cegła klinkierowa. Materiały dekarские to np. dachówki i gąsiory ceramiczne. Inne materiały budowlane to np. klinkier drogowy, rurki drenarskie i kamionka kanalizacyjna.

Lp.	Rodzaj wyrobu	Stosowane surowce	Temp. wypalania °C	Właściwości	
				Nasiąkliwość %	wytrz. na ściskanie [MPa]
1	Wyroby ceglarskie	Iły, gliny, dodatki schudzające	900-1000	4 - 22	2,5 - 30
2	Wyroby klinkierowe	Iły, gliny, lessy, dodatki schudzające	1000- 1200	6 - 10	22 - 100
3	Wyroby kamionkowe	Iły, gliny, dodatki schudzające, topniki	1100 - 1300	3 - 7	20 - 95

Do materiałów ściennych należą:

1. Cegły budowlane i pustaki ścienne pionowo drażone,
2. Pustaki do ścian wewnętrznych działowych,

250x120x65

Materiały wiążące (spoiwa) dzieli się na **powietrzne (gips i wapno)** i **hydrauliczne (cementy)**.

Oba rodzaje spoiw, po wymieszaniu z wodą lub innymi roztworami wodnymi, tworzą plastyczną masę (zaczyn), wiążą a następnie twardnieją.

Spoiwa hydrauliczne zachowują trwałość w środowisku wodnym, a spoiwa powietrzne nie są odporne na działanie wody, po pewnym czasie tracą właściwości wiążące i wytrzymałość.

Spoiwa powietrzne to **spoiwa gipsowe**, których podstawowym składnikiem jest siarczan IV wapnia (siarczan półwodny) oraz **spoiwa wapienne**, składające się głównie z wodorotlenku wapnia.

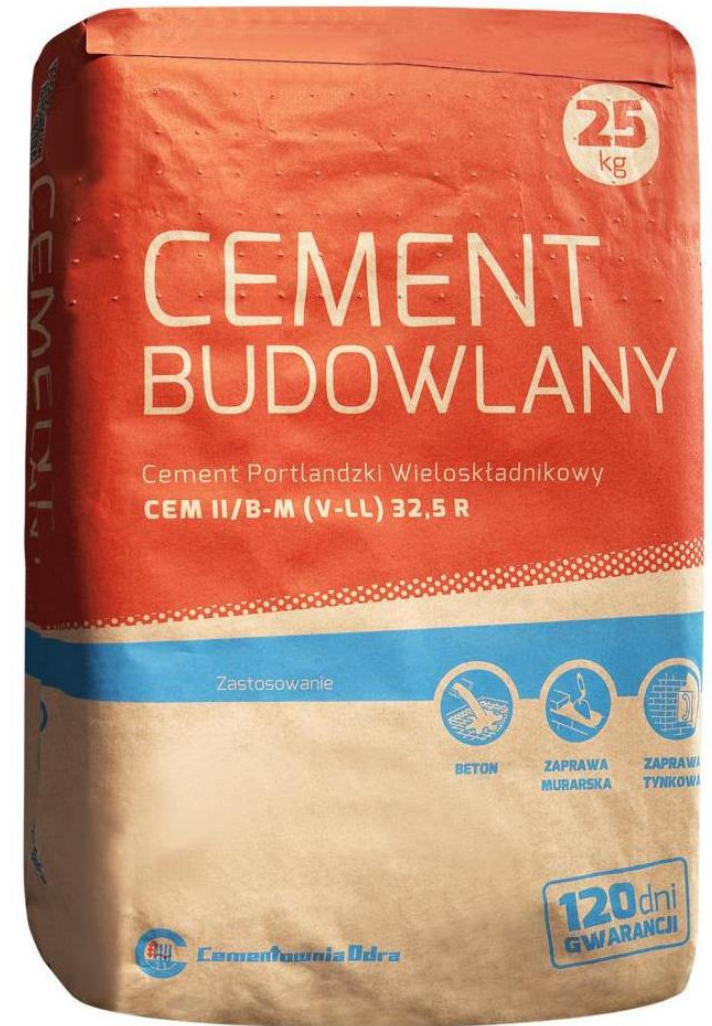
Materiały wiążące

Spojwa hydrauliczne to różnego rodzaju **cementy**, których podstawowe cechy użytkowe zależą od zmielonego klinkieru portlandzkiego, głównego składnika cementu.

Zaprawa to mieszanina spojwa z piaskiem i wodą.

a **beton** to mieszanina cementu, piasku, kruszywa (np. żwirku) i wody.

*„Garncarz
z błota narobi złota”*

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ !!!